

CZU 746.1(478)

**CENTRE DE ARTIZANAT ȘI MEȘTERI ÎN DOMENIUL TEXTILELOR
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

Condriticova Liliana, *docror habilitat, conferențiar universitar, secretar științific general al Academiei de Științe a Moldovei*, **Tocarciuc Alina**, *doctorand, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”, MECC.*

Artistic crafts represent a valuable compartment of the country's artistic heritage representing an activity of creating utilitarian-decorative objects, practiced by craftsmen with the application of traditional technical-artistic methods and procedures, mostly manual. The identification of craftsmen, the creation of a catalog of craft centers, workshops and folk craftsmen will substantially facilitate the activity in this field of promoting the cultural and national identity of the society. The creation of such centers and workshops, in addition to the educational-aesthetic and cultural-artistic side of reconstituting the old work techniques, reviving the national port, we also emphasize the aspect of professional training, providing jobs, being also an important resource for the tourism industry.

Key words: *craft centers, artistic craft, textiles, art, ethnology, heritage, repertoire.*

Argument. Artizanatul, în calitatea sa de meșteșug practicat cu artă, a devenit în ultima vreme un domeniu tot mai explorat de etnologi, culturologi, artiști plastici. Se datorează

interesului, în primul rând, față de covorul național, care a ajuns pe lista patrimoniului cultural UNESCO. Astfel, la 2 decembrie 2016, tehnica de realizare a covoarelor tradiționale moldovenești și românești, cunoscute sub numele de „scoarță”, a fost inclusă în lista patrimoniului mondial UNESCO [5]. Este o realizare extraordinară a cercetătorilor din Republica Moldova (RM) și România, care va avea un impact deosebit asupra revigorării meșteșugului țeserii covoarelor (nu doar a tehnicii de realizare „scoarță”), ajuns astăzi pe calea de dispariție. Pentru realizarea unui veritabil covor moldovenesc, meșterițele revigorează astăzi această artă în mai multe centre specializate din RM.

Un alt interes față de artizanat se referă la tendințele de reconstituire a unor elemente ale portului popular, și în acest context celebra ie are un rol predominant. Mai multe meșterițe din țară, precum și ateliere și centre de artizanat, s-au concentrat pe executarea celor mai variate ii purtate cu diferite ocazie, brodate în funcție de solicitări, tendințe artistice și, mai rar, având în vedere portul veritabil, specific unei anumite zone. Ia, în calitate de bluză femeiască specifică portului național românesc, este confecționată din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic, de regulă împodobită la gât, la piept și la mâneci cu diverse cusături, uneori decorată cu mărgelile colorate.

Un merit incontestabil în promovarea acestor valori eterne ale neamului nostru revine expozițiilor tematice, târgurilor, altor evenimente științifice și culturale. *Centrul Național de Conservare și Promovare a Patrimoniului Cultural Imaterial, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală (MNEIN), Muzeul Național de Istorie, Ministerul Culturii, Educației și Cercetării*, oameni de cultură (Nata Albot) și de afaceri organizează deja devenite tradiționale „Târgul Național al Covorului”, „Festivalul Iei”, „IaMania”, „Ziua Portului Popular” ș.a., care sunt doar câteva exemple concludente care pun în evidență ani la rândul mai multe piese de artă textilă, precum diferite tipuri de covoare, piese brodate, bluze feminine tradiționale.

Așa, în decembrie 2014, *Ministerul Culturii* a inițiat „Târgul Național al Covorului” având drept scop promovarea țesutului covoarelor și valorificarea covoarelor moldovenești pe plan național și internațional. La prima ediție a Târgului Național de Covoare, muzeele din RM și-au expus cele mai de preț și mai vechi lucrări pe care le au în colecții [17]. La asemenea întruniri, meșterițele din mai multe localități din RM își etalează produsele artistice, precum și sunt expuse piese autentice de o deosebită valoare istorică și artistică, păstrate în colecții muzeale sau private. Astfel, doar *MNEIN* deține o colecție de covoare de peste 1500 de piese [1]. Covoarele reproduse în albumul coordonat de dr. Varvara Buzilă fac parte din colecția istorică a *Muzeului Zemstvei Basarabene*, a cărei constituire a început în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și continuă până în prezent prin efortul *MNEIN* din Chișinău. Expozițiile se desfășoară în mai multe compartimente: Covorul Tradiție, Covorul Istorie, Covorul Contemporanitate, Covorul Prieten, Covorul Sentimental ș.a.

Având în vedere cele menționate, este îndreptățită intenția noastră de a realiza un repertoriu al centrelor de artizanat și al meșterilor care lucrează în domeniul artei textilelor, care va fi util atât cercetătorilor din domeniul etnologiei, culturologiei, studiului artelor vizuale, cât și celor care practică artizanatul, concentrând date importante despre centrul de artizanat și descrierea celor mai relevante piese, documentate de autori în cadrul expozițiilor sau târgurilor.

Unul dintre cele mai cunoscute la ziua de azi centre de artizanat este amplasat în satul Clișova Nouă, r-nul Orhei. A fost fondat în anul 2004 drept Complex de meșteșuguri „Arta Rustica” de către Organizația Obștească „Femeia Rurala” (instituită în anul 2000 pentru a revalorifica și promova meșteșugurile populare ca oportunitate economică în localitățile rurale).

Complexul este coordonat de meșterul popular, membru al *Uniunii Meșterilor Populari din Moldova* Ecaterina Popescu¹, care s-a dedicat confecționării manuale a covoarelor încă din copilărie și a învățat arta țesutului de la mama ei [16].

Astăzi, complexul integrează un Muzeu istorico-etnografic local „Tradițiile populare ale satelor din lunca Răutului”, un Centru didactico-metodic și de instruire dotat cu utilajul necesar pentru însușirea țesutului artistic al covoarelor tradiționale și confecționarea costumului național moldovenesc, o Sală de Expoziție permanentă și Întreprinderea meșteșugărească „Rusticart”, care oferă celor instruiți posibilitatea de a se încadra în câmpul muncii, iar potențialilor consumatori le propune covoare tradiționale moldovenești țesute manual, suvenire, traiste tradiționale din lână, piese de vestimentație lucrate manual (ii, cămăși naționale, catrințe, fote, brâie, opinci, bundițe), diferite articole din bumbac utilizate în decorul interior al caselor în mediul rural, folosite ca suvenire (fețe de masă, prosoape brodate și croșetate pentru ceremonii religioase etc.). Centrul de instruire în domeniul meșteșugăritului de la Clișova este unicul centru în țară dotat cu programe speciale de instruire coordonate și aprobate de către *Ministerul Educației, Culturii și Cercetării* și *Uniunea Meșterilor Populari din Moldova*, iar durata programelor de instruire este de la 3 până la 6 luni în funcție de genul de meșteșugărit².

În anul 2016, la *MNEIN*, a fost inaugurată expoziția „Poeme țesute cu dor” Ecaterinei Popescu, fondatoarea Complexului de meșteșuguri populare „Artă rustică”. Meșterițele de la Centru au organizat șezători în cadrul acestei expoziții, fiind prezentate tehnici de țesere a covoarelor și metode de restabilire a covoarelor vechi. De menționat că tehnicile de țesere a covoarelor, precum și piese autentice, dar și cele de factură nouă, pot fi văzute în sălile expoziționale ale Muzeului fondat de E. Popescu la Complexul de meșteșuguri populare „Artă rustică”. Pentru a promova covorul tradițional, meșterițele din Clișova Nouă și-au expus covoarele reproduse și țesute manual în cadrul expozițiilor din Germania, România, Bulgaria, Rusia, Bratislava, Italia. În calitate de surse de inspirație pentru reproducerea covoarelor, meșterițele de la Clișova folosesc modelele covoarelor autentice păstrate în colecția *MNEIN* sau în cărțile de specialitate (selectate minuțios de V. Arbuzov [20], D. Goberman [21; 22]), piesele lucrate de meșterițele în vârstă din localitate. Însuși E. Popescu a descifrat peste 70 de motive preluate de pe covoarele vechi, utilizate cu succes actualmente în confecționarea covoarelor.

Subliniem faptul că Complexul „Artă rustică” întreprinde o serie de acțiuni pentru promovarea covorului și altor piese de artă textilă ca parte integrantă a patrimoniului cultural național, reconstituirea tradițiilor autentice, transmiterea acestor tradiții și educarea tinerei generații în spiritul respectului pentru autentic, frumos, ceea ce ne reprezintă identitatea. Astfel, în anul 2014, *Ministerul Culturii* de atunci în parteneriat cu Complexul „Artă Rustică” a desfășurat primul Atelier de vopsire a lânii în coloranți naturali „Reconstituirea unei practici artistice dispărute acum un veac”, acțiune organizată în contextul elaborării dosarului de candidat „Tehnici tradiționale de realizare a scoarțelor” pentru înaintare în Lista Reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității de către RM și România [16]. Potrivit organizatorilor, pentru prima dată au fost obținute pe cale experimentală culori în vopsirea lânii cu coloranți naturali, tehnologie asupra căreia se lucrează și se implementează cu succes de mai multe ateliere și centre mari de artizanat.

E. Popescu a lansat și a organizat mai multe ediții ale Festivalului „Frumos Covor Basarabean”, desfășurat în fiecare vară în satul ei de baștină, Clișova [3]. Festivalul este organizat de AO „Femeia Rurală” în parteneriat cu Secția Raională Culturală Orhei, Centrul pentru Conservarea și Promovarea Patrimoniului Cultural Imaterial, Primăria Ciocâlneni și SRL

Rusticart, cu suportul partenerului strategic Proiectul de Competitivitate din Moldova finanțat de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională și Agenția Suedeză pentru Cooperare Internațională și Dezvoltare.

Un alt centru important de artizanat în domeniul textilelor, este, cu siguranță Centru de meșteșuguri populare „Casa Părintească” fondată de Tatiana Popa³. Centrul în cauză este amplasat în satul Palanca raionul Călărași. Muzeul a fost inaugurat la 26 noiembrie 2000, în calitate de muzeu de artizanat particular, iar patrimoniul său include o casa-muzeu cu 4 camere, echipament, curte de agrement⁴. T. Popa a transformat casa părintească într-un muzeu, în care a reconstituit o serie de tehnici de lucru și a reînviat meșteșugurile artistice tradiționale, practicate într-o localitate populată preponderent de ucraineni, dar devenită multietnică grație faptului că aici conviețuiesc alături români, ucraineni, găgăuzi, rromi, ruși, bulgari. La Muzeul „**Casa părintească**” din satul Palanca, raionul Călărași, sunt expuse covoare vechi de peste o sută de ani, confecționate și de mama meșteritei T. Popa.

Un merit incontestabil al T. Popa constă în reconstituirea tradiției țesutului de covoare în bumbi, a cusutului cămășii tradiționale femeiești (ia), toate fiind lucrate manuale. În atelierul său ea a reconstituit o cusătură valoroasă din perioada interbelică cunoscută în mediul popular drept „țâța fetei”. De menționat că această cusătură a fost inclusă de designerul Isabell de Hillerin în una din colecțiile sale vestimentare, care a creat sacouri moderne de culoare mentei și a levănțicii în baza tehnicii de țesut de la Casa Părintească [19].

Cât privește covorul cu bumbi, prezentat de T. Popa la mai multe expoziții și târguri, menționăm că cercetătorii de peste Prut nu au găsit covoare în bumbi în România. În custodia *Muzeului de Etnografie și Istorie al Moldovei din Iași* sunt expuse două covoare în bumbi, găsite la Fălești, care datează în sec. al XIX-lea, ceea ce ar permite să constatăm că tehnica covorului în bumbi este inventată în Basarabia. Denumirea de „**covor în bumbi**” se trage de la tehnica țesutului. Nodulul său are forma unui nasture sau bumb, în așa fel centrul fiecărei împletituri este puțin bombat. T. Popa a precizat că „Tehnica este asemănătoare unui element tradițional vechi de broderie, care se mai face și azi la ii. Mai greu a fost să înțeleg cum era făcută urzeala, dar mi-a reușit. Am mai perfecționat tehnica de urzeală și tehnica de lucru, am introdus în uz boldișorul, pentru a ușura munca femeilor, care-și răneau până la sânge degetele cu firele de urzeală...” [3]. Pentru a promova tehnica covorului în bumbi, care în opinia meșteritei Tatiana Popa are și efect terapeutic, ea a organizat mai multe cursuri și programe de studiu în cadrul școlilor de vară pentru inițierea femeilor în afaceri și astfel a instruit femeii din diferite zone ale țării.

La târguri și expoziții, T. Popa de la „Casa Părintească” prezintă mai multe covoare din colecția muzeului său, strânse cu grijă de la săteni și frumos aranjate în sălile expoziționale. Unul din aceste covoare are dimensiuni impunătoare și datează în anul 1913, pe care este țesut renumitul simbol „pomul vieții”. Covorul a fost lucrat de familia Lozovanu din satul Lozova, din lână naturală, folosindu-se culori naturale, și de fapt este mândria colecției muzeului „Casa părintească”. Al doilea covor datează în anul 1907 și are ornamentul „coasta vacii”, fiind țesut de Andrei Fărâmbă.

Un loc aparte în studiul nostru revine Centrului de artizanat din satul Stârcea, r-nul Glodeni, localitate denumită și „Mica Varșovie”, fiind populată preponderent de polonezi. Astăzi, satul numără cca 1000 de locuitori. În cadrul proiectului „Mărturie poloneze din Moldova” (2016), am avut posibilitatea de a vizita localitatea și de a identifica mai mulți meșteri artizani care practică țeserea covoarelor conform unor modele autentice. Gama coloristică a covoarelor lucrate în satul Stârcea este specială, fiind remarcată prin trecerea fină de la o nuanță

la alta, lipsa unor treceri bruște de culori și ornamente, utilizarea doar culorilor naturale, din care considerente aceste piese de artă textilă sunt înalt apreciate la expoziții internaționale și bine cunoscute în cadrul festivalurilor polietnice. Astăzi, meșteșugul țeserii covoarelor este practica în sat de meșterii populari Ludmila și Stanislava Iablonskaya, Lidia și Efrosinia Sadovskaya, Olga și Mariana Klimovici, Klimovici, Ludmila Zaincikovskaya ș.a.

Unul din cele mai importante covoare este țesut din lână naturală, inspirat din cultura poloneză și cea românească, prezentând o frumoasă simbioză de tradiție, cultură, ornamente. Motivele ornamentale sunt țesute pe un fundal negru. Centrul compoziției formează două compoziții ornamentale ce includ buchete de flori. Și dacă în covoarele moldovenești tradițional întâlnim buchete de trandafiri, în exemplarul identificat în muzeul local din satul Stârcea centrul compozițional revine clopoșeilor și calelor, lucrate cu o deosebită atenție și minuțiozitate. Covorul este lipsit astfel de acea stilizare pasivă, rece și geometrizare excesivă. De fapt, o asemenea amplasare a ornamentelor este specifică covoarelor lucrate de meșteritele de la Stârcea – în centrul covorului sunt țesute buchete mari și compoziții floristice, care în mare parte repetă desenul farfuriilor festive din gospodăria casnică. Chenarul covorului este lucrat cu motive floristice, vegetale, buchete de trandafiri, frunze decorative și crenguțe delicate.

În contextul reconstituirii și reînvierii tradițiilor de confecționare a covoarelor moldovenești și a pieselor de vestimentație tradițională, menționăm și tendința de a deschide centre de artizanat în cadrul mănăstirilor de călugărițe din RM. Astfel, la mănăstirea de maici „Sfinte Mironosițe Marta și Maria” din satul Hagimus, r-nul Căușeni, au fost formate ateliere de țesere a covoarelor, broderie artistică, croșetare, fapt ce a permis într-o mare măsură organizarea economică a mănăstirii, dar și deprinderea acestui meșteșug artistic de călugărițe și de copiii din localitate, interesați de artizanat [2].

În cadrul expozițiilor specializate și târgurilor, au fost interviați mai mulți meșteri populari cu referire la activitatea sa. Astfel, la a doua ediție a Festivalului Covorului, organizată în satul Clișova, r-nul Orhei, am întâlnit-o pe Raisa Lungu, meșter popular din satul Crișcăuți, r-nul Dondușeni, conducătorul Centrului de meșteșugărit „Cu ițe și suveică”, centru specializat în țesutul covoarelor, prosoape, lăicere, care a prezentat un covor exuberant moștenit de la străbunici. Este țesut în anul 1869, iar meșterita relatează că este lucrat cu culori naturale de bunica ei, Eva, numele căreia este și însemnat pe covor. „La Casa de Cultură din Crișcăuți am deschis Centrul „Cu ițe și suveică”, iar la gimnaziul din sat - Cercul „Arta covorului”, unde îi învăț a țese covoare pe toți doritorii: copiii, tineri și maturi”, a subliniat R. Lungu. La mai multe expoziții și târguri, R. Lungu expune covoare vechi și mai noi, precum și desfășoară pentru doritori ateliere de țesut. La aceeași ediție a „Festivalului Covorului” din satul Clișova, r-nul Orhei, am întâlnit-o pe doamna Galina Platon din satul Ignăței, r-nul Rezina, care a prezentat un covor vechi de aproape o sută de ani moștenit de la bunica sa. Covorul are reprezentate o *vază cu flori și două cucoane, de dimensiuni mari, lucrat din lână naturală, în culori vopsite natural. Motivele ornamentale sunt predominant cele vegetal-floristice, importanța acestui covor constând anume în reprezentarea antropomorfă a două figurine de domnițe în plină statură, așezate pe ambele părți ale vasului cu flori.*

La cea de-a IV-a ediție a Festivalului „Frumos Covor Basarabean” cu genericul „Covorul tradițional – parte a Tezaurului UNESCO”, care s-a desfășurat în anul 2016 la Complexul de Meșteșuguri „Artă Rustică” din Clișova Nouă, meșterul popular Ludmila Scutaru din satul Mihăileni, r-nul Râșcani, de altfel, o exponentă a unei dinastii de meșteri, a prezentat o tehnică

de țesut covoare străveche, cerga sau covorul mișos, lucrate în Centrul de țesut covoare pe care îl coordonează.

Un alt meșter popular identificat este Valentina Guțu, care activează în satul Gordinești, r-nul Edineț, în atelierul său specializat în coaserea iilor și costumelor naționale „Guțu Valentina” [6; 7; 15]. În mijlocul atelierului se găsesc două războaie de țesut rămase de la bunica și mama ei. De asemenea, în atelier se păstrează două costume de miri ale bunicilor, straie din pânză de tort, cu o vechime de peste 130 de ani. V. Guțu a vernisat expoziția „Comori din lada cu zestre”, la *MNEIN*. Expoziția cuprinde peste 100 de piese: costume naționale, ii, trăistuțe, covoare, covorașe, prosoape, fețe de masă, marame, păpuși, opinci, căciuli și alte obiecte confecționate manual de meșteriță. Meșterița spune că a deprins meșteșugul din copilărie și a realizat cca 1000 de piese de artizanat, mai ales articole vestimentare pentru diferite colective artistice din zona de nord, unele obiecte ajungând chiar în colecții private din Ucraina, România, Turcia, America, Belgia și Olanda. Numai pe parcursul ultimului deceniu femeia a cusut peste 400 de ii și peste 100 de costume naționale. La vârsta ei de peste 70 de ani, V. Guțu continuă să coase, să croșeteze și să țese pânză pentru ii. De menționat că mai multe ii au fost purtate și aduse de Valentina Guțu la edițiile Festivalului Iei.

Soții Serafima și Simion Lungu din satul Vădeni, r-nul Soroca, confecționează costume populare de aproape trei decenii și au deprins meșteșugul de la părinții lor [8]. Meșterul popular coase costume naționale pentru interpreți de muzică populară din Republica Moldova și din România.

Mai multe piese vestimentare lucrate de meșterii populari din țară au fost expuse în cadrul „Zilei Portului Popular” organizată de T. Popa în satul Palanca, r-nul Călărași, cu ocazia Noptii Sânzienilor. În aceeași ordine de idei menționăm faptul că în anul 2016, la nivel de stat, a fost instituită sărbătoarea Ziua Portului Popular, marcată în ultima zi de duminică a lunii iunie, în conformitate cu Hotărârea Parlamentului nr. 194 din 19 noiembrie 2015, prin care ultima zi de duminică a lunii iunie este declarată „Ziua Portului Popular”. Scopul sărbătorii este valorificarea costumului autentic popular românesc și ale etniilor conlocuitoare din republică, cunoașterea pieselor componente ale costumului și ale simbolurilor acestuia, promovarea tehnicilor de confecționare a costumului popular pe plan național și internațional. Mai multe acțiuni sunt organizate nu doar la nivel de capitală, dar și în localitățile țării. În cadrul acestui festival, costumul tradițional este prezentat începând cu 2016 din mai multe aspecte, fiind organizate următoarele compartimente: a) „Costumul Tezaur”, cu prezentarea costumelor din colecția *MNEIN* și a muzeelor din RM; b) „Costumul Oaspete”, astfel ca vizitatorii să facă cunoștință cu colecțiile private, ce întrunesc costume românești; c) „Costumul Modernitate”, ce reprezintă o expoziție și defileu ale colecțiilor create de designeri autohtoni în stil etnofolcloric; d) „Cufărul Neamului”, fiind expuse piese din lăzile de zestre ale unor personalități marcante și comentate de proprietari; e) „Costumul Ambasador”, în cadrul căruia ambasadoare și soții de ambasadori acreditați în RM, dar și alte persoane publice, poartă ii și costume create recent, prezentând portul tradițional drept un adevărat ambasador al țării [9; 11; 18]. În cadrul ediției din anul 2018, de exemplu, a fost organizat și compartimentul „Ia în spațiul urban”, fiind prezentată o expoziție și defilare a colecțiilor create de designeri autohtoni Alina Bradu, Oxana Munteanu, studenții Facultății de Arte Plastice și Design a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” [12].

Totodată, pentru promovarea produselor textile autentice, lucrate în cadrul centrelor de artizanat și de meșteri populari din RM, a fost realizată *campania de promovare a produselor tradiționale moldovenești de către AGEPI cu susținerea Proiectului UE „Suport pentru*

asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală” în RM, finanțat de Uniunea Europeană. În studiu au fost propuse spre promovate inclusiv 4 îndeletniciri de țesut al covoarelor, câte o îndeletnicire de coasere a bundițelor, și anume Covorul de Gaidar țesut manual de școala artizanală „Gaidar korafłari”, din satul Gaidar, Găgăuzia; Covorul în bumbi țesut în relief de Palanca, produs de T. Popa din satul Palanca, r-nul Călărași la „Casa Părintească”; Covorul natural din lână nevopsită de Ustia, produs de Parascovia Pasat din satul Ustia, r-nul Glodeni; covoare și broderii de Gordinești, produse de V. Guțu din satul Gordinești, r-nul Edineț; Bundițe de Colibași, produse de Cojan Constantin din satul Colibași, r-nul Cahul [13; 14].

Alți meșteri populari în domeniul confecționării covoarelor, țesăturilor și textilelor au fost identificați în cadrul expozițiilor și târgurilor de specialitate, precum și unele emisiuni radio și TV. În continuare, prezentăm date cu referire la activitatea artizanilor în acest domeniu, activitatea cărora urmează a fi examinată într-un studiu separat. Numărul meșterilor populari în domeniul textilelor este de cca 30 de persoane, fiind o activitate prodigioasă profesată de:

Natalia Crudu, meșter popular din Ciobalaccia - Cantemir. Centru de artizanat specializat în țesut artistic, producerea pieselor de artizanat.

Valentina Ursu, țesătoare din Vălcineț - Călărași. Centru de meșteșuguri populare „Valentina Ursu” specializat în țesut artistic.

Maria Cristea, meșter popular, Chișinău, Casa „Cristea” este specializată în port popular.

Adelaida Țăbuleac, meșter popular or. Bălți. Căminul de Cultură „Meșterul Popular” este specializat inclusiv în broderie tradițională, confecționarea costumului popular.

Maria Ciobanu, or. Bălți, Studioul artistic „Zestrea neamului” este specializat în broderie, croșetare, confecționare a costumului popular.

Elena Spinei, meșter popular din Maximovca - Anenii Noi. Centrul de meșteșugărit artistic se ocupă de țesutul covoarelor.

Ludmila Vașchevici, meșter popular, or. Drochia. În cadrul Centrului de artizanat „Pomul vieții” se ocupă de confecționarea costumelor naționale și de țesut.

Parascovia Pasat, meșter popular din Ustia - Glodeni. Centrul de meșteșugari „Domnițele” este specializat în țesut artistic.

Ana Moisei, meșter popular din Bardar - Ialoveni, centrul de meșteșugărit produce țesături tradiționale.

Aliona Manole, meșter popular din Bardar - Ialoveni, Centrul „Artă, tradiții și obiceiuri” lucrează broderie artistică.

Aneta Croitoru, meșter popular din Grozești - Nisporeni. Atelierul „Semănând semințele speranței” este specializat în broderie artistică și confecționarea iei.

Ludmila Tregubenco, meșter popular din Costești - Râșcani. Centru de meșteșugărit pentru confecționarea iilor.

Lidia Bârsanu, or. Sângerei, atelier de croitorie specializat în confecționarea portului național.

Elena Dumitriu, meșter popular din Vădeni - Soroca. Centrul de meșteșuguri populare „Fantezie” este preocupat de realizarea costumelor naționale.

Nina Manea, meșter popular din Căinari Vechi - Soroca. Centrul de meșteșuguri populare „Meșterița” specializat în țesut artistic.

Maria Rusu, meșter popular din Lozova - Strășeni, atelier este specializat în confecționarea costumelor populare.

Galina Marinescu, meșter popular din Carahasani - Ștefan-Vodă, atelierul „Țărăncuța” este ocupat de țesut și confecționarea pieselor de port național.

În concluzie, subliniem că meșteșugurile artistice reprezintă un valoros compartiment al patrimoniului artistic al țării reprezentând o activitate de creare a obiectelor utilitar-decorative, practică de meșteri cu aplicarea metodelor și procedeele tehnico-artistice tradiționale, preponderent manuale. Identificarea meșterilor, realizarea unui catalog al centrelor de artizanat, atelierelor și meșterilor populari va înlesni substanțial activitatea în acest domeniu de promovare a identității culturale și naționale a societății. Crearea unor asemenea centre și ateliere, pe lângă latura educativ-estetică și cultural-artistice de reconstituire a vechilor tehnici de lucru, reînviere a portului național, subliniem și aspectul de instruire profesională, asigurând locuri de muncă, fiind, totodată, o resursă importantă pentru industria turistică.

Note:

1. Ecaterina Popescu (născută 4 aprilie 1954, satul Clișova Nouă, r-nul Orhei), meșter popular, membru al *Uniunii Meșterilor Populari din Moldova* (din 1993, de la fondarea Uniunii). Studii: Școala Pedagogică din Orhei, Institutul Pedagogic de Stat din Bălți. Activitate: profesoară de clasele primare, șefa grădiniței din satul Clișova Nouă, primar al satului Clișova Nouă, director al Centrului Educațional la școala primară din satul Fedoreuca. Stagii: SABIT (SUA) „Rolul femeilor rurale în dezvoltarea businessului prin producerea articolelor meșteșugărești tradiționale” (2006), „Administrarea domeniului meșteșugăritului” în cadrul „Parteneriatului româno-german”, Camera Meșteșugurilor din Koblenz, Germania (2007) ș.a. În baza experienței proprii, Ecaterina Popescu a elaborat și a autorizat la Ministerul Educației 3 curricule și 3 ghiduri pentru doritorii de a studia arta țesutului și broderiei.
2. Informații culese de Liliana Condraticova în timpul vizitei de documentare la Complexul „Artă rustică” din satul Clișova, iulie 2015.
3. Tatiana Popa (născută în anul 1942, în satul Palanca). În 1945 tatăl a fost ridicat și trimis în Siberia, unde a lucrat la ridicarea magistralei Baikal-Amur. S-a întors abia în 1955. Revenită după mulți ani de pribegie în satul mamei sale, T. Popa a insistat pentru a redobândi casa părinților. Abia în 2000 a reușit să recupereze casa părintească, dar fără lucrurile din ea.
4. Informații culese de L. Condraticova în timpul vizitei de documentare la „Casa părintească”, noiembrie 2018.

Bibliografie:

1. Buzilă, V. *Covoare basarabene / Bessarabian Carpets*. Chișinău: Ed. ICR, 2013.
2. Condraticova, L. *Mănăstirea Hagimus*. În: Mănăstiri și schituri din Republica Moldova. Chișinău: Enciclopedia Moldovei, 2013.
3. *Covoare moldovenești nou-nouțe sau de sute de ani, moștenite de la bunici - toate au putut fi admirate la un festival al Covorului, organizat la Clișova Nouă, Orhei*. <http://protv.md/stiri/social/covoare-moldovenesti-nou-nou-te-sau-de-sute-de-ani-mostenite-de---1499211.html> (vizitat 24 august 2017).
4. *COVORUL ÎN BUMBI, tradiție și inovație* Tatiana Popa. <https://casaparineasca.wordpress.com/2014/01/20/covorul-in-bumbi-traditie-si-inovatie-tatiana-popa/> (vizitat 15 august 2016).
5. <http://www.prime.md/rom/news/social/item43311/> (vizitat 3 decembrie 2016).
6. <https://www.timpul.md/articol/mesterul-popular-valentina-gutu-a-vernizat-expozitia-comori-din-lada-cu-zestre-108501.html> (vizitat 24 august 2017).
7. https://www.publika.md/traditii-de-secole-brodade-pe-panza-istoria-femeii-cu-maini-de-aur-care-coase-costume-nationale_2361061.html (vizitat 24 august 2017).
8. <https://sputnik.md/multimedia/20180624/19999020/simion-lungu-mester-popular.html> (vizitat 3 decembrie 2016).
9. <https://www.timpul.md/articol/ziua-nationala-a-portului-popular-marcata-in-premiera-in-republica-moldova-94310.html> (vizitat 3 decembrie 2016).
10. <http://www.adrsud.md/libview.php?l=ro&idc=340&id=4072&t=/Presa/Noutati/Ziua-Nationala-a-Portului-Popular-editia-2019/> (vizitat 3 decembrie 2016).
11. <https://madein.md/events/ziua-nationala-a-portului-popular-2019> (vizitat 1 mai 2020).
12. <https://mecc.gov.md/ro/content/ziua-nationala-portului-popular-editia-iii> (vizitat 27 septembrie 2019).
13. *Studiul privind identificarea produselor, băuturilor, bucatelor și obiectelor de meșteșugărit pasibile înregistrării în calitate de Indicații Geografice, Denumiri de Origine și Specialități Tradiționale Garantate în Republica Moldova / Anatolie Fala; coaut.: Maria Pântea [et al.]; AGEPI, SARDPI*. Chișinău: Tipog. Centrală, 2018, 148 p.
14. Fala, A. *Rezultatele studiului de identificare a produselor tradiționale și obiectelor de meșteșugărit și artizanat ce pot fi promovate sub indicații geografice în Republica Moldova*. În: *Intelectus*, Chișinău, 2018, nr. 4, p. 47-63.
15. <http://www.jc.md/mesterita-de-la-gordinesti/> (vizitat 24 august 2017).

16. <http://rusticart.md/> (vizitat 14 iulie 2016).
17. <http://www.jc.md/destine-tesute-cu-ata/> (vizitat 3 decembrie 2016).
18. <http://balti.md/30-iunie-2019-ziua-portului-popular/> (vizitat 3 decembrie 2016).
19. <http://www.isabelldehillerin.com/> (vizitat 24 mai 2020).
20. Арбузов, В. *Ковры Бессарабии*. Альбом. Одесса, 1902.
21. Гоберман, Д. *Ковры Молдавии*. Кишинёв: Картя молдовеняскэ, 1960.
22. *Молдавские ковры*. Составитель альбома Д.Н. Гоберман. Кишинев, 1959. Вып. 1.